

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2444>

Number: 27 , p. 333-347, Autumn I 2014

GÜNÜMÜZ KIRGIZ TÜRKÇESİNDE RUSÇA UNSURLAR

RUSSIAN ELEMENTS IN THE CONTEMPORARY KYRGYZ

TURKISH

ЭЛЕМЕНТЫ РУССКОГО ЯЗЫКА В СОВРЕМЕННОМ

КЫРГЫЗСКОМ ЯЗЫКЕ

Dr. Ayşe NURİAHMETOVA

Türkoloji-Çağdaş Türk Lehçeleri-Yeni Türk Dili / Bişkek-KIRGIZİSTAN

Özet

Uzun yıllar tarihî ve siyasî gerekçelerle Ruslarla sıkı bir ilişki içinde bulunan Kırgızlar tabii olarak onlardan yeni kavramlar ve düşünceler benimsemiştir. Ekim Devrimi'nden sonra oluşan ve kuzey ağzını esas alan Kırgız Türkçesinin yazı dili Rusçadan oldukça etkilenmiştir.

Kırgız Türkçesinin söz varlığının zenginleştirilmesi için Rusçadan ve Rusça yoluyla batı dillerinden birçok kelime alınmıştır. Bu kelimeler Kırgız Türkçesinin dil bilgisi kurallarına uygun olarak ses değişmelerine uğradığı için ilk bakışta alıntı olduğu anlaşılacaktır. Kırgız Türkçesi Rusçanın yalnızca söz varlığından etkilenmekle kalmamış, aynı zamanda anlam aktarmaları da almıştır. Bu anlam aktarmalarının sayısı oldukça fazladır.

Bu çalışmada, ses yapılarında değişmeğe uğrayan Rusçadan ve Rusça yoluyla batı dillerinden Kırgız Türkçesine giren alıntı kelimeler ve anlam aktarmaları üzerinde durulmuştur. Alıntı kelimeler için başlıca *Kırgız Tilinin Tüştüdürmö Sözdüğü*, YUDAHİN'in hazırladığı *Kırgızsko-Russkiy Slovar* ve MUKAMBAYEV'in *Kırgız Tilinin Diyalektologiyalık Sözdüğü* temel kaynak olarak kullanılmıştır. Rusça kelimelerin etimolojisinin tespiti için FASMER'in *Etimologičeskiy Slovar Russkogo Yazıka* adlı eserinden yararlanılmıştır. Bu kelimelerin uğradığı ünlü ve ünsüz ses olaylarının en çok kullanılanı tespit edilerek örneklerle birlikte gösterilmiştir. Kırgız Türkçesinin günlük hayatta Rusçadan yaptığı anlam aktarmaları tespit ettikten sonra çeşitli başlıklar altında sınıflandırılarak ele alınmıştır.

Günümüzde Kırgızistan'da devlet dili olarak Kırgız Türkçesinin ve resmî dil olarak da Rusçanın bir arada kullanılması Rusçanın Kırgız Türkçesi üzerindeki etkisinin hâlâ devam etmesini sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kırgız Türkçesi, Rusça, Türkiye Türkçesi, Ses Değişmesi, Söz Varlığı, Alıntı Kelime, Anlam Aktarma

Abstract

For a long time Kyrgyz people was in close contact with Russian people because of historic nature as well as politic. It is natural that Kyrgyz people acquired new ideas and conceptions from Russians. Kyrgyz literary language, formed after October Revolution on the basis of north dialect language features, fall under the influence of Russian language. Words from Russian and west languages, by the means of Russian language, were borrowed for the enrichment of the word stock of Kyrgyz language. It is impossible to distinguish these words from Kyrgyz ones at a glance, because they underwent phonetic changes according to phonetic rules of Kyrgyz language.

Except borrowed words the translations of concepts entered Kyrgyz language as well. Nowadays there are great many of them.

This work is devoted to the Russian borrowings in Kyrgyz language, which underwent phonetic changes, and also to translations of concept. In searching of borrowed words *Kyrgyz Language Defining Dictionary*, *Kyrgyz-Russian Dictionary* by YUDAHİN and *Kyrgyz Language Dialectologic Dictionary* by MUKAMBAYEV. *Etymological Dictionary of Russian Language* by FASMER were used for establishment of etymology Russian words. Phonetic changes of vowels and consonants, which are frequently in use, were established in this work. Translations of concepts, which are used in everyday live, were divided under different titles.

Nowadays Russian language is maintaining its influence on Kyrgyz language since in Kyrgyzstan it is still being used as an official language in line with the state Kyrgyz language.

Key Words: Kyrgyz Turkish, Russian Language, Turkish, Phonetic Change, Lexicon, Borrowed Word, Translation of Concept

Аннотация

Кыргызский народ долгое время находился в тесном контакте с русским народом по причине как исторического характера, так и политического. Естественным образом кыргызы усвоили у русских новые идеи и понятия. Кыргызский литературный язык, сложившийся после Октябрьской революции на базе языковых черт северного диалекта, оказался под влиянием русского языка. Для обогащения словарного запаса кыргызского языка были заимствованы слова из русского языка и западных языков, посредством русского языка. Эти слова на первый взгляд невозможно отличить от кыргызских, потому что они подверглись фонетическим изменениям, согласно правилам фонетики кыргызского языка.

Кроме заимствованных слов в кыргызский язык вошли и переводы понятий. Количество которых в наши дни довольно велико.

Данная работа посвящена русским заимствованным словам в кыргызском языке, которые подверглись фонетическим изменениям, а также переводам понятий. В поисках заимствованных слов были использованы такие важнейшие словари как *Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү* Ж. Мукамбаева и Кыргызско-русский словарь К. К. Юдахина. Для

установления этимологии русских слов был использован *Этимологический словарь русского языка* М. Фасмера. В данной работе были установлены наиболее часто употребительные фонетические изменения гласных и согласных звуков. Переводы понятий, употребляемые в повседневной жизни, были классифицированы и разделены на различные подзаголовки.

Сегодня русский язык продолжает оказывать свое влияние на кыргызский язык, так как в Кыргызстане русский язык используется в качестве официального языка наряду с государственным кыргызским языком.

Ключевые Слова: кыргызский язык, русский язык, турецкий язык, фонетическое изменение, лексика, заимствованное слово, перевод понятия

I. GİRİŞ

Kültür, sosyal hayat, iktisat, tarih ve coğrafya ile ilgili etkenler dillere yeni kavramlar ve düşünceler kazandırmaktadır. Topluluklar arasındaki ilişkiler, birlikte yaşam sonucu etkilenmeler sırasında dillere alıntı unsurlar girmektedir. Her dilin söz varlığında bu tür unsurların bulunması kaçınılmaz olmuştur.

Türk tarihinin bilinen en eski boylarından biri olan Kırgızlar ilk devletlerini Çin kaynaklarının verdiği bilgiye göre M.Ö. II. asırda kurmuştur. Kırgızlar XVII. yüzyılın ortalarına kadar öbür Türk devletlerinin yönetimi altında ve öbür Türk boyları ile birlikte yaşamıştır.

Kırgızistan 1876 yılında resmî olarak Rus Çarlığı'nın idaresine girmiş, 1924 yılında Muhtar Kara Kırgız Bölgesi hâline getirilmiş, 1925 yılında Muhtar Kırgız Bölgesi olarak yeniden adlandırılmış, 1926 yılında ise Sovyetler Birliği'ne katılmış ve Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne dönüşmüştür. 70 yıllık Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte 31 Ağustos 1991'de Kırgızistan Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir¹.

Kırgız Türkçesi yaklaşık olarak yüz elli yıllık zaman dilimi içinde Rusçadan önemli ölçüde etkilenmiş, az da olsa hâlâ etkilenmeğe devam etmektedir.

Kırgız Türkçesi Kıpçak grubunun Türk lehçelerinden biridir. Bu lehçe bölge özelliklerine göre güney² ve kuzey olmak üzere iki ağza ayrılmaktadır. Ekim Devrimi³'nden sonra oluşan Kırgız Türkçesinin yazı dili, kuzey ağzının ses bilgisini ve

¹ *История кыргызов и Кыргызстана*: 141, 182, 285. ss.

² Kırgız Türkçesinin güney ağzı güneydoğu ağzı ve güneybatı ağzı olarak ayrılabilir (*ЯЗЫКИ НАРОДОВ СССР: II ТОМ: ТЮРКСКИЕ ЯЗЫКИ*: 482. s.).

³ *Bolşevik Devrimi* veya *Rus Devrimi* olarak da adlandırılan *Ekim Devrimi* Çarlık Rusyasında Gregoryen takvimine göre 24 Ekim 1917 yılında (=Miladî takvime göre 7 Kasım 1917) Petrograd'daki Kışlık Saray'ın Lenin önderliğindeki Bolşeviklerin eline geçmesiyle başlayan ve Sovyetler Birliği'nin kurulmasına yol açan vakalar dizisidir. ÖZTÜRK, Faruk: "Kırgızca Yazım Kılavuzları-İki ve Çok Dilli Sözlükler Кыргызские Орфографические Словари Двухязычные И Многоязычные Словари Кыргыз Orthographic Dictionaries-Bilingual And Multilingual Dictionaries" *The Journal of Academic Social Science Studies JASSS International Journal of Social Science* Volume 6 Issue 6, Lorient-FRANCE 15.06.2013 ISSN: 2147-2971 s. 918.

söz varlığını esas almıştır⁴. Ekim Devrimi'ne kadar okuryazar Kırgızlar, **Çağatayca** kullanıyorlardı. Ekim Devrimi'nin ilk yıllarında **okullarda eğitim dili Kazakça ve Tatarca** idi. 1923 yılından itibaren ilk defa Kırgızca okul kitapları çıkarılmağa başlanmış, böylece Kırgızca artık resmî dil olarak kullanılmağa başlanmıştır⁵.

Kırgızca söz varlığının zenginleştirilmesine etki eden etmenlerden biri de Rusçadan veya Rusça yoluyla batı dillerinden alınan kelimelerdir.

II. KIRGIZ TÜRKÇESİNDE SES DEĞİŞMELERİNE UĞRAYAN RUSÇA ALINTI KELİMELER

Ekim Devrimi'nden önce Kırgız yazı dili henüz gelişmemiş durumdaydı⁶; bu sebeple Rusça alıntı kelimeler Kırgız Türkçesine konuşma yoluyla girmiştir⁷. Çoğu isim olan bu alıntı kelimelere ilk bakıldığı zaman Rusça olduğu anlaşılmamaktadır, çünkü bu kelimeler veya onların telaffuz edilme şekilleri Kırgız Türkçesinin dil bilgisi kurallarına veya ağız özelliklerine uygun olarak ses değişmelerine uğramıştır⁸. Örneğin; Kırg. **agarot** 'bostan' < Rus. **ogorod** (M: 77; İO: 20), Kırg. **boluş** 'nahiye' < Rus. **volost** (KTTC: 107; İO: 143), Kırg. **daliñke** 'bardak tabağı' < Rus. **tarelka** 'tabak' (İO: 183), Kırg. **sot** 'mahkeme' < Rus. **sud** (KTTC: 538; İO: 656), Kırg. **ıstarçın** ~ **starçın** 'köy başgediklisi' < Kırg. **starşına** 'başgedikli' (KTTC: 542; İO: 939)⁹.

Kırgız Türkçesine Rusça yoluyla girmiş olan *Almanca, Fransızca, İtalyanca* ve öbür batı kökenli kelimelerin ses yapısında da bu tür ses değişmeleri görülmektedir. Örneğin; Kırg. **bötölkö** 'şişe' < Rus. **butılka** (KTTC: 115; İO: 154) < Fr. **bouteille** (Φ: I/254), Kırg. **kemsal** ~ **kemsel** 'kolsuz erkek ceket'i' < Rus. **kamzol** (KTTC: 306; İO: 372)

⁴ ОРУЗБАЕВА: "Киргизский язык": Языки мира: Тюркские языки: 286-287. s.; ЯЗЫКИ НАРОДОВ СССР: II том: ТЮРКСКИЕ ЯЗЫКИ: 482. s.

⁵ ÖZTÜRK: "Kırgız Sözlükçülüğünde Husein [Karasayev] Karasayev ve Konstantin [Kuzmiç] Yudahin'in Yeri": *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. ISSN: 1308-2140 Volume 7/4 Fall Aralık 2012, II. cilt Prof. Dr. Mehmet AYDIN Armağanı: 2644. s.

⁶ Ekim Devrimi'nden önce Kırgızlar yazı dili az gelişmiş olan Türk boyları arasında yer almaktaydı. (БАСКАКОВ: "Развитие языков и письменности народов СССР": *Вопросы языкознания* № 3 Май-Июнь: 19. s.)

⁷ Kırgızcadaki **adiyal**, **agarot**, **atiret** kelimeleri Rusça konuşma dilinde **adiyalo**, **agarot** ve **atryat** yazı dilinde ise **ogorod**, **odeyalo** ve **otryaddır**.

⁸ Ekim Devrimi'nden sonraki ilk dönemlerde de Türk lehçelerinde Rusça alıntı kelimeler telâffuzuna göre ve alıcı dilin ses yapısına uygun olarak yazılırdı. Örneğin; Türkm. **kapıratıl** < Rus. **kooperativ** 'kooperatif, ortaklık', Türkm. **onbirsal** < Rus. **universal'nyy** 'çok amaçlı', Türkm. **tılıpun** < Rus. **telefon** 'telefon'. (БАСКАКОВ: "Развитие языков и письменности народов СССР": *Вопросы языкознания* № 3 Май-Июнь: 134. s.)

⁹ Türkiye Türkçesinin ağızlarında da Rusçadan alınan kelimelere rastlanmaktadır. Bunların bir kısmı da ses değişmelerine uğramıştır. Türkiye'nin yakın komşularından biri olan Rusya ile olan ilişkilerin sınırlı olması sebebiyle bu kelimelerin sayısı oldukça azdır: **bedira** 'metal kova' < Rus. **vedro** 'kova', **çaynik** < **çaynik** 'çaydanlık', **gapısga** 'kapuska' < **kapusta** 'lahana', **isdol** 'sehpa' < Rus. **stol** 'masa', **istikan** < Rus. **stakan** 'bardak', **kartol** < Rus. **kartofel** 'patates', **malinki** < Rus. **malen'kiy** 'küçük', **pej** < Rus. **peç** 'soba', **samavar** < Rus. **samovar** 'semaver', **sımışka** 'ay çiçeği' < Rus. **semeçka** 'ay çiçeği çekirdeği', **zanka** 'kızak biçiminde fayton' < Rus. **sanki** 'kızak'. (GEMALMAZ: *Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)*: c. III: 39, 62, 119, 186, 193, 217, 257, 269, 347. s.)

< Alm. **Kamisol** veya Fr. **camisole** (Ф: II/174), Kırg. **keñse, keñsalar** 'kañçılaryya, ofis' < Rus. **kantselyariya** (K: 414; KTTC: 308; IO: 374) < Pol. **kancelaria** < Lat. **cancellarii** (Ф: II/182).

Ekim Devrimi'nden sonra Kırgız Türkçesine daha çok Rusça kelime girmiştir. Bu alıntılar Kırgız halkının çiftçilik, sanayi, teknik, bilim, iktisat, sanat, kültür, topluluk ve siyaset bilincinin geliştiğini göstermektedir. Bu faaliyetler daha çok Rus halkıyla işbirliği yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Kırgız Türkçesine kelimeler devrimden önce konuşma aracılığıyla devrimden sonra ise hem konuşma hem de yazılı kaynaklar aracılığıyla giriyordu. Rusça alıntı kelimeler artık kaynak dildeki gibi aynı kalıyor ve değişmeğe uğramıyordu. Rusça üzerinden alınan batı kökenli kelimeler Rusça imlayla yazılıyordu. Bu isimler başlıca şunlardan oluşmaktadır:

Meslek ve görev isimleri: **doktor** 'tabip', **filosof** 'felsefeci, filozof', **komandir** 'komutan', **kursant** 'askerî öğrenci', **sekretar** 'sekreter', **student** 'öğrenci', **vrač** 'hekim' vs.

Araç isimleri: **avtobus** 'otobüs', **samolyot** 'uçak', **raketa** 'füze', **samosval** 'damperli kamyon', **trolleybus** 'trolleybüs' vs.

Bina isimleri: **fabrika** 'fabrika', **kinoteatr** 'sinema', **klub** 'kulüp', **magazin** 'dükkân', **teatr** 'tiyatro', **zavod** 'fabrika' vs.

Bilim isimleri: **algebra** 'cebir', **astronomiya** 'gökbilim', **arheologiya** 'arkeoloji', **fizika** 'fizik', **folklor** 'folklor', **fonetika** 'ses bilgisi' vs.

Toplum faaliyetleriyle ilgili isimler: **demonstratsiya** 'gösteri', **miting** 'miting', **parad** 'resmigeçit', **revolyutsiya** 'devrim' vs.

Örgüt isimleri: **kolhoz** < **kollektivnoye hozyaystvo** 'ortak ekonomi', **profkom** < **professionalnyy komitet** 'meslekî komite', **profsoyuz** < **professionalnyy soyuz** 'meslektaşlar birliği', **raykom** < **rayonnyy komitet** '(parti) bölge komitesi', **sovhoz** < **sovyetskoye hozyaystvo** 'sovyet ekonomisi' vs.

Buna rağmen yine de ses yapısında değişmeğe uğrayan kelimelere rastlanmaktadır¹⁰. Örneğin; Kırg. **kulpunay** < Rus. **klubnika** 'çilek' (IO: 443), Kırg. **pirojnyy** < Rus. **pirojnoye** 'pasta' (IO: 609).

Bu çalışmada *Kırgız Tilinin Tüştürmө Sөzdүgү*, YUDAHİN'in hazırladığı *Kırgızsko-Russkiy Slovar* ve MUKAMBAYEV'in *Kırgız Tilinin Diyalektologiyalık Sөzdүgү* temel kaynak olarak kullanılarak Kırgız Türkçesine Rusçadan veya Rusça yoluyla batı dillerinden giren alıntı kelimelerin uğradığı başlıca şu ses olayları tespit edilmiştir:

¹⁰ БАСКАКОВ: "Развитие языков и письменности народов СССР": *Вопросы языкознания* № 3 Май-Июнь: 35. s.; ДЫЙКАНОВ: *Имя существительное в киргизском языке*: 40-41. s.

II.1. Ünlü Olayları

II.1.1. Genişleme

II.1.1.1. Kelime İçinde -u- > -ö- Değişmesi

Rusça alıntı kelimelerin içinde dar ünlülerin incelerek genişlemesi görülmektedir:

Rus. **bulka** > Kırg. **bölkö** 'Rus usulüyle yapılan ekmek' (K: 203; KTTC: 113; IO: 152)

Rus. **butılka** (< Fr. **bouteille**) > Kırg. **bötölkö** 'şişe' (KTTC: 115; Φ: I/254; IO: 154)

Rus. **kupets** > Kırg. **köpös** 'tüccar' (K: 441; KTTC: 349; Φ: II/420; IO: 426)

II.1.2. İncelme

II.1.2.1. Kelime İçinde -o- > -ö- ve -o- > -ü- Değişmeleri

Rusça alıntı kelimelerin içindeki -o- sesinin -ö- veya -ü- sesine dönüşmesi görülmektedir:

Rus. **meşok** > Kırg. **müşök** 'çuval' (K: 560; KTTC: 444; IO: 544)

Rus. **ogorod** > Kırg. **agüröt** (M: 77; IO: 20)

Rus. **potolok** > Kırg. **bötölok** ~ **bödölok** (M: 257)

II.1.2.2. Kelime Sonunda -a > -e Değişmesi

Kırgız Türkçesinde Rusça alıntı kelimelerin sonundaki -a sesi incelerek -e sesine dönüşmektedir:

Rus. **jiletka** (< Fr. **gilet**) > Kırg. **jeletke** 'yelek' (Φ: II/55; IO: 245)

Rus. **posılka** > Kırg. **pasılke** 'koli' (IO: 607)

Rus. **raspiska** > Kırg. **raspiske** 'makbuz, senet' (IO: 615)

Rus. **rezinka** (< Fr. **resine** 'sakız') > Kırg. **rezinke** 'lastik, silgi' (Φ: III/462; IO: 616)

II.1.3. Yuvarlaklaşma

Kırgız Türkçesinin en önemli özelliği yuvarlaklaşmadır. Bu olay Kırgız Türkçesine Rusçadan ve Rusça yoluyla batı dillerinden giren alıntı kelimelerde de yaygındır.

II.1.3.1. Kelime içinde -e- > -ö-, -e- > -ü-, -ı- > -ö- Değişmeleri

Rus. **butılka** (< Fr. **bouteille**) > Kırg. **bötölkö** 'şişe' (KTTC: 115; Φ: I/254; IO: 154)

Rus. **kupets** > Kırg. **köpös** 'tüccar' (K: 441; KTTC: 349; Φ: II/420; IO: 426)

Rus. **meşok** > Kırg. **müşök** 'çuval' (K: 560; KTTC: 444; IO: 544)

II.1.3.2. Kelime sonunda -a > -ö

Rus. **bulka** > Kırg. **bölkö** 'Rus usulüyle yapılan ekmek' (K: 203; KTTC: 113; IO: 152)

Rus. **butılka** (< Fr. **bouteille**) > Kırg. **bötölkö** 'şişe' (KTTC: 115; Φ: I/254; IO: 154)

Rus. **kartoşka** (< Pol. **kartofla** < Alm. **Tartuffel** < İt. **tartufo**, **tartufolo** 'yer mantarı') > Kırg. **kartöşkö** 'patates' (KTTC: 291; Φ: II/204; IO: 354)

Rus. **tyurma**¹¹ > Kırg. **türmö** 'hapishane' (KTTC: 631; IO: 784)

¹¹ Rusça **tyurma** kelimesinin kökeni hakkında iki görüş vardır. Birincisi; Rus. **tyurma** < Pol. **turma** (XVI-XVII) < Orta Doğu Alm. **turm** < Eski Fr. ***torn**, Lat. **turrim**. İkincisi; Rus. **tyurma** < ET ***türmä** < tür-'dürmek' + -mä (Φ. IV/137).

II.1.4. Ünlü Uzaması

II.1.4.1. Kelime İçinde Ünlü Uzaması

Rusça alıntı kelimelerde ünlüler arasında kalan **-v-** sesinin düşmesiyle uzun ünlü ortaya çıkar:

Rus. **jalovanye** > Kırg. **caluun** 'maaş' (K: 278; IO: 223)

Rus. **samovar** > Kırg. **samoor** 'semaver' (KTTC: 519; Φ: III/553; IO: 630)

Rus. **zavod** > Kırg. **zoot** 'fabrika' (K: 329; KTTC: 241; IO: 292)

II.1.5. Ünlü Türemesi¹²

II.1.5.1. Kelime Başında **ı-** ve **u-** Ön Türemesi

Bu ses olayı **l** ve **r** sesleriyle başlayan alıntı kelimelerde görülmektedir:

Rus. **lastik** (< Lat. **elasticus**) > Kırg. **ılas** 'silgi, lastik' (Φ: II/463; IO: 929)

Rus. **rasçyot** > Kırg. **ırasçot** 'hesap, hesaplama' (IO: 936)

Rus. **rashod** > Kırg. **ırasçot** 'masraf' (IO: 936)

Rus. **rayon** (< Fr. **rayon**) > Kırg. **ırayon** 'bölge' (Φ: III/437; IO: 935)

Rus. **reps** (< Fr. **reps**) > Kırg. **ırapıs** 'kumaş adı' (KTTC: 751; IO: 935)

Rus. **rol'** (< Alm. **Rolle**) > Kırg. **uroł** 'rol' (Φ: III/498; IO: 807)¹³

II.1.5.2. Kelime Başında **i-** ve **ü-** Ön Türemesi

Rusça alıntı kelimelerin başında iki ünsüz yan yana geldiği zaman **i-** ön türemesi görülmektedir:

Rus. **skidka** > Kırg. **iskitke** 'indirim' (IO: 304)

Rus. **skirda** > Kırg. **iskirt** 'dokurcun, loda' (IO: 304)

Rus. **stol** > Kırg. **üstöl** 'masa' (IO: 826)

Rus. **znak** > Kırg. **iznek** 'işaret' (IO: 295)

II.1.6. Ünlü Düşmesi

II.1.6.1. **-o-** > **ɤ** Düşmesi

Rusça alıntı kelimelerdeki son hecede bulunan **-o-** sesi düşer ve kelimenin sonunda **-a** veya **-e** sesi ortaya çıkar: **ɤ** > **-a** veya **ɤ** > **-e**.

Rus. **ottenok** > Kırg. **ottenka** 'ton' (IO: 583)

Rus. **podarok** > Kırg. **baderke** 'hediye' (IO: 92)

Rus. **zadatok** > Kırg. **zadatke** 'kapora' (IO: 286)

II.1.6.2. **-a** > **ɤ** Düşmesi¹⁴

Rusça yoluyla giren alıntı kelimelerde vurgusuz son ünlü sesin düşmesine rastlanmaktadır:

¹² Türkçe kelimeler **l**, **r**, **n**, **v** sesleriyle başlamadığı için bu seslerle başlayan alıntı kelimelerin başında ünlü türemesi görülmektedir. Örneğin; Tuv., Şor. **ulu** < Moğ. **ıluu** 'ejderha', Tat. **urıs**, Alt., Tuv. **orus** < Rus. (İskandinav.) **Rus'** 'Rus toprakları' vs. (РЯСЯНЕН: *Материалы по исторической фонетике тюркских языков*: 48. s.). Kırgız Türkçesinde **l-** sesiyle başlayan Arapça kelimelerde de **ı-** sesinin ön türemesi görülür: **lazım** > **ılazım** 'gerekli', **layık** > **ılayık** 'uygun' (IO: 429).

¹³ ОРУЗБАЕВА: "Киргизский язык": *Языки мира: Тюркские языки*: 289. s.

¹⁴ Вк.: РЯСЯНЕН: *Материалы по исторической фонетике тюркских языков*: 52. s.

Rus. **minuta** (< Alm. **Minute**; Fr. **minute**) > Kırg. **münöt** 'dakika' (KTTC: 442; Φ: II/625; IO: 543)

Rus. **sekunda** (< Alm. **Sekunde** veya Lat. **secunda**) > Kırg. **sekünt** 'saniye' (Φ: III/593; IO: 641)

II.2. Ünsüz Olayları¹⁵

II.2.1. Tonlulaşma

II.2.1.1. Kelime Başında p- > b- Değişmesi¹⁶

Rusça veya batı kökenli alıntı kelimelerin başındaki **p-** sesi **b-** sesine dönüşür:

Rus. **papaha** (< Azer. **papah**) > Kırg. **bapak**¹⁷ 'papak' (P: IV/1207; IO: 107)

Rus. **papka** (< Alm. **Pappe** 'karton') > Kırg. **bapke** 'dosya' (Φ: III/201; IO: 108)

Rus. **patron** (< Alm. **Patron** veya Fr. **patron** < Lat. **patrŕnus**) > Kırg. **batroon** 'patron, şef' (Φ: III/217; IO: 117)

Rus. **potolok** > Kırg. **bötölök** ~ **bödölök** (M: 257)

II.2.2. Tonsuzlaşma

II.2.2.1. Kelime Başında g- > k- Değişmesi¹⁸

Batı kökenli Rusça alıntı kelimelerin başındaki **g-** sesi **k-** sesine dönüşür:

Rus. **galoşi** (< Alm. **Galosche** veya Fr. **galoché**) > Kırg. **kölöç** ~ **kölöş** 'lastik galoş' (KTTC: 346; Φ: I/389; IO: 420)

Rus. **gazeta** (< İt. **gazzetta** ve Fr. **gazette**) > **kezit** 'gazete' (Φ: I/382; IO: 366)

Rus. **gubernator** (< Pol. **gubernator** < Lat. **gubernŕtor**) > Kırg. **künadır** 'vali' (Φ: I/469; IO: 466)

II.2.2.2. Kelime Başında z- > s- Değişmesi¹⁹

Rusça veya batı kökenli alıntılarda başındaki **z-** sesi tonsuzlaşarak **s-** sesine dönüşür:

Rus. **zaklad** > Kırg. **sekelet** 'rehine koyma' (IO: 641)

Rus. **zamok** (< Pol. **zamek**) > Kırg. **samık** 'kama' (Φ: II/77; IO: 631)

II.2.2.3. Kelime Sonunda -d > -t Değişmesi²⁰

Rusça alıntı kelimelerin sonundaki **-d** sesi tonsuzlaşır ve **-t** sesine dönüşür:

Rus. **otryad** > Kırg. **atiret** 'ekip' (IO: 79)

Rus. **pud** > Kırg. **but** 'Rusların eskiden kullandığı 16,38 kilogramlık ağırlık birimi' (IO: 162)

Rus. **sud** > Kırg. **sot** 'mahkeme' (KTTC: 538; IO: 656)

Rus. **zaklad** > Kırg. **sekelet** 'rehine koyma' (IO: 641)

II.2.3. Süreklileşme

II.2.3.1. Kelime Başında p- > m- Değişmesi²¹

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bk.: ÖZEREN: "Kırgız Türkçesindeki Rusça Alıntı Sözcükler ve Bu Sözcüklerdeki Ünsüz Olayları": *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*: 229-240. ss.

¹⁶ Вк.: РЯСЯНЕН: *Материалы по исторической фонетике тюркских языков*: 145. s.

¹⁷ Крҕ.: **бapak** 'deriden yapılmış sivri tepeli erkek şapkası' (KTTC: 86).

¹⁸ Вк.: РЯСЯНЕН: *Материалы по исторической фонетике тюркских языков*: 130. s.

¹⁹ Вк.: РЯСЯНЕН: *Материалы по исторической фонетике тюркских языков*: 154. s.

²⁰ Вк.: РЯСЯНЕН: *Материалы по исторической фонетике тюркских языков*: 145. s.

²¹ Вк.: РЯСЯНЕН: *Материалы по исторической фонетике тюркских языков*: 146. s.

Rusça veya batı kökenli alıntı kelimelerin başındaki **p-** sesi **m-** sesine dönüşür:

Rus. **peç** > Kırg. **meş** 'soba' (Ю: 526)

Rus. **piston** (< Fr. **Piston**; İtal. **pistone**) > Kırg. **miston** 'kapsül' (KTTC: 430; Ф: III/268; Ю: 529)

II.2.4. Süreksizleşme

II.2.4.1. Kelime Başında **f-** > **b-**²² ve **f-** > **p-** Değişmeleri²³

Batı kökenli alıntı kelimelerin başındaki **f-** sesi süreksizleşebilir:

Rus. **fonar** (< Yun.) > Kırg. **panar** 'fener' (K: 616; KTTC: 493; Ф: IV/202)

Rus. **forma** (< Alm. **Form**, Lat. **forma**) > Kırg. **borum** 'şekil, görünüş' (KTTC: 110; Ф: IV/203; Ю: 148)

II.2.4.2. Kelime Başında **ò-** > **ú-** ve İçinde **-ò-** > **-ú-** Değişmesi²⁴

Rusça alıntı kelimelerin başındaki **ò-** ve içindeki **-ò-** sesi süreksizleşerek **ú-**, **-ú-** sesine dönüşmektedir:

Rus. **òolstinka** > Kırg. **úolustenke** 'ince keten veya pamuk kumaşı' (Ю: 399)

Rus. **òozyain** (< Far. **òvāce** 'efendi, ağa, evin büyüğü') > Kırg. **úocoyun** 'sahip' (KTTC: 321; Ф: IV/ 254; Ю: 392)

Rus. **òuligan** > Kırg. **úulugan** 'külhanbey' (Ю: 443)

Rus. **maòorka** > Kırg. **maúorke** 'tütün' (Ф: II/585; Ю: 512)

II.2.4.3. Kelime Başında **v-** > **b-** Değişmesi²⁵

Rusça alıntı kelimelerin başında bulunan **v-** sesi **b-** sesine dönüşmektedir:

Rus. **valetka** > Kırg. **baletke** 'sıva âleti, mala' (Ю: 104)

Rus. **veşçi** > Kırg. **beşi** 'eşyalar' (Ю: 133)

Rus. **verşok** > Kırg. **börçök** '4.⁴⁴ cm olan bir ölçü türü' (Ю: 153)

II.2.4.4. Kelime Başında **y-** > **c-** Değişmesi²⁶

Kırgız Türkçesine özgü olan kelime başındaki **y-** sesinin **c-** sesine dönüşmesi Rusça alıntı kelimelerde de görülmektedir:

Rus. **yarmarka** (< Pol. **jarmark**) > Kırg. **carmanke** ~ **carmanke** 'fuar' (KTTC: 193; Ф: IV/561; Ю: 236)

Rus. **yarmo** > Kırg. **carmo** ~ **car moo** 'boyunduruk' (KTTC: 194; Ю: 236)

Rus. **yasli** > Kırg. **caslı** 'kreş' (Ю: 238)

Rus. **yaşçik** > Kırg. **caşnik** 'çekmece, kutu' (Ю: 240)

II.2.5. Öbür Ünsüz Değişmeleri

II.2.5.1. Kelime İçinde **-n-** > **-ŋ-** Değişmesi

Bazı Rusça alıntı kelimelerin içindeki **-n-** sesi **-ŋ-** sesine dönüşmektedir:

²² Kırgız Türkçesinde **f** sesiyle başlayan birkaç Arapça kelime de **f-** > **b-** değişmesi görülmektedir: Ar. **falan** > Kırg. **balan** 'falan' (Ю: 103).

²³ Вк.: РЯСЯНЕН: *Материалы по исторической фонетике тюркских языков*: 145. s.

²⁴ Kırgız Türkçesinde **ò** sesiyle başlayan bir takım Arapça kelime de **ò-** > **ú-** değişmesine uğramıştır: Ar. **òaber** > Kırg. **úabar** 'haber', Ar. **òîmat** > Kırg. **úızmat** 'hizmet' (Ю: 310).

²⁵ Вк.: РЯСЯНЕН: *Материалы по исторической фонетике тюркских языков*: 167. s.

²⁶ Вк.: РЯСЯНЕН: *Материалы по исторической фонетике тюркских языков*: 161. s.

Rus. **banka** > Kırg. **bañke** 'kavanoz' (İO: 107)

Rus. **kabinka** > Kırg. **kamiñke** 'kabin' (İO: 336)

Rus. **korzinka** > Kırg. **karziñke** 'küçük sepet' (İO: 351)

Rus. **kubanka** > Kırg. **kubañke** 'buğdayın bir cinsi' (İO: 435)

II.2.6. Ünsüz Düşmesi

II.6.1. Kelime Başında n- > t Düşmesi

Bazı Rusça alıntı kelimelerin başındaki **n** sesi düşmektedir. Bu durum Kırgız Türkçesinin daha önceki dönemlerinde **n** sesiyle başlayan kelimelerin çok seyrek kullanmasıyla ilgili olabilir²⁷.

Rus. **naçalnik** > Kırg. **açendik** 'şef, başkan, müdür' (İO: 82)

Rus. **nalog** > Kırg. **alök** 'vergi' (İO: 52)

Rus. **nomer** > Kırg. **omur** 'numara' (İO: 568)

II.2.6.2. Kelime İçinde -v- > t Düşmesi

Bazı Rusça alıntı kelimelerde iki ünlü arasında kalan **-v-** sesi düşer. Bu olay uzun ünlünün meydana çıkmasına sebep olur:

Rus. **samovar** > Kırg. **samoor** 'semaver' (KTTC: 519; Φ: III/553; İO: 630)

Rus. **zavod** > Kırg. **zoot** 'fabrika' (K: 329; KTTC: 241; İO: 292)

III. KIRGIZ TÜRKÇESİ'NİN RUSÇADAN YAPTIĞI ANLAM AKTARMALARI

Sovyetler Birliği'nden ayrılan Orta Asya bağımsız Türk toplulukları çok dillidir. Kırgızistan'da resmî olarak iki dil kullanılmaktadır: Devlet dili olarak Kırgız Türkçesi ve resmî dil olarak Rusça. Bu durum Rusçanın Kırgız Türkçesi üzerinde etkisini sürdürmektedir.

Kırgızlar günlük konuşmalarında söyleyeceklerinin büyük bir kısmını Rusça düşünüp aktarmaktadır. Örneğin; Kırg. **mayramıñızdar menen!** < Rus. **s prazdnikom vas!** 'bayramınız kutlu olsun!', Kırg. **seni tuulgan künüñ menen kuttuktaym!** < Rus. **pozdravlyayu tebya s dnyom rojdeniya!** 'senin doğum gününü kutlarım!'. Yani mantık Rusça, kelimeler ve söz dizimi ise Kırgızcadır.

Ses ve anlam yapılarında değişmelere uğrayan alıntı kelimeler çok büyük tehlike göstermez, çünkü bu değişmeler genellikle alıcı dilin yapısına uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Zaman içinde bu tür unsurların bazıları dilden atılabilir, bazıları ise dilin mantığını bozmadığı için kullanılmağa devam eder. Anlam aktarmaları alıntı kelimelerden daha tehlikelidir, çünkü kelimelerin anlamı verici dilden kopyalanır. Bu da alıcı dilin mantığını ortadan kaldırmasına sebep olabilir.

Kırgız Türkçesinde Rusçadan yapılan anlam aktarmalarının sayısı oldukça fazladır. Günümüzde Kırgız Türkçesinde kullanılan **çoñ rahmat** < Rus. **bolşoye spasibo** 'büyük teşekkür' Türkçesi *çok teşekkür ederim*, **et menen samsa** < Rus. **samsa s myasom** 'et ile samsa' Türkçesi *etli börek* gibi ifadeler Rusçadan birebir kavram aktarmasıdır.

²⁷ ЯЗЫКИ НАРОДОВ СССР: II ТОМ: ТЮРКСКИЕ ЯЗЫКИ: 486. s.

Aşağıda verilen örnek ifadeler günlük hayatın bir parçasıdır. Temel kaynak olarak *Кыргызча-орусча сүйлөшмө ~ Русско-киргизский разговорник* (1989) ve *Русско-киргизский разговорник* (2009) kullanılmıştır. Her örnekte ifadenin Kırgız Türkçesi ile Rusçadaki kullanım biçiminin yanı sıra Türkiye Türkçesine birebir aktarması ve Türkiye Türkçesindeki kullanımı gösterilmiştir.

III.1. Selamlaşma, Tanışma ve Hâl Hatır Sorma İfadeleri

Selamlaşma ve hâl hatır sorma ifadeleri günlük hayatta önemli yer tutmaktadır. Kırgız Türkçesinde kullanılan bu tür ifadelerin bir kısmı Rusçadan aktarma yoluyla ortaya çıkmıştır. Aşağıda bu ifadelere örnekler verilmiştir.

Kırg. Kutmanduu kününüz menen! Rus. S dobrım utrom! 'Hayırlı sabah ile! Türk. 'Günaydın!'

Kırg. Kanday cañılıktar bar? Rus. Kakiye novosti? / Çto novogo? 'Ne gibi yenilikler var?' Türk. 'Ne var ne yok? / Ne haber?'

Kırg. Kanday turasıñar? Rus. Kak pojıvayete? 'Nasıl yaşıyorsunuz?' Türk. 'Nasıl gidiyor?'

Kırg. Özüñör kanday? Rus. Kak sami? 'Kendiniz nasıl?' Türk. 'Siz nasılsınız?'

Kırg. Rahmat, cakşı turabız. Rus. Spasibo horoşo (pojıvayem). 'Teşekkür ederiz, iyi yaşıyoruz.' Türk. 'Teşekkürler, iyiyiz.'

Kırg. Kayda cürösün? Rus. Tı gde hodiş? 'Nerede yürüyorsun?' Türk. 'Neredesin?'

Kırg. Siz kim bolup işteysiz? Rus. Kem vı rabotayete? 'Siz kim olarak çalışıyorsunuz?' Türk. 'Siz ne iş yapıyorsunuz?'

Kırg. Taanış bololu! Rus. Budem znakomı! 'Tanışık olalım' Türk. 'Tanışalım!'

III.2. Kutlama İfadeleri

Bu tür ifadeler Rusçadan Kırgız Türkçesine birebir aktarılmıştır. Rusçadaki **s** 'ile' edatı Kırgız Türkçesinde **menen** kelimesiyle karşılanır. Ortaya çıkan ifadeler Türkçenin anlam örgüsüne aykırıdır. Bu tür ifadelerin son zamanda Türkçenin mantığını bozmayan şekilleri de kullanılmaktadır. Örneğin; **tuulgan kününüzdü kuttuktaym** 'doğum gününüzü kutlarım'.

Kırg. Cañı cılıñızdar menen! Rus. S novım godom! 'Yeni yılınız ile!' Türk. 'Yeni yılınız kutlu olsun!'

Kırg. Sizdi mayramıñız menen kuttuktaym! Rus. Pozdravlyayu vas s prazdnikom! 'Sizi bayramınız ile kutlarım!' Türk. 'Bayramınız kutlu olsun / Bayramınızı kutlarım!'

Kırg. Seni tuulgan künüñ menen kuttuktaym! Rus. Pozdravlyayu tebya s dnyom rojdeniya! 'Seni doğum günün ile kutlarım!' Türk. 'Doğum günün kutlu olsun!'

III.3. Şaşırma ve Anlaşılmazlık İfadeleri

Bu tür ifadeler de Rusçadan birebir aktarma ile ortaya çıkmıştır. Örneğin;

Kırg. Bul meni tañ kaltırat! Rus. Eto menya udivlyayet! 'Bu beni şaşırtıyor!' Türk. 'Buna şaşırtıyorum!'

Kırg. Bul maga tüşünüksüz. Rus. Mnye eto ne ponyatno. 'Bu bana anlayışsız.'
Türk. 'Ben bunu anlamadım/ Bu bana anlamsız.'

III.4. İzin İsteme İfadeleri

Kırgız Türkçesinde izin istemeyle ilgili ifadeler Rusçanın **mojno** 'mümkün' kelimesinin tesiri altında kalmıştır. Türkiye Türkçesinde izin isteme ifadeleri fiile yeterlilik ekinin getirilmesiyle yapılır. Kırgız Türkçesinde ise bu tür ifadelerde **mümkün** ve **uruksat** 'izin' kelimeleri kullanılır.

Kırg. Kirüügö uruksatpı? Rus. Mojno voyti? 'Girmek mümkün mü?' Türk. 'Girebilir miyim?'

Kırg. Suraganga mümkünbü / bolobu? Rus. Mojno sprosit? 'Soru sormak mümkün mü?' Türk. 'Soru sorabilir miyim?'

Kırg. Bul daranı retseptsiz aluuga mümkünbü? Rus. Mojno li kupit eto lekarstvo bez retsepta? 'Bu ilacı reçetesiz almak mümkün mü?' Türk. 'Bu ilacı reçetesiz satın alabilir miyim?'

III.5. Alışveriş Sırasında Kullanılan İfadeler

Alışverişte **kaç turat**? 'fiyatı ne kadar' biçiminde kullanılan ifade Rusçanın etkisi açıkça görülmektedir. Bu soru Rusçadaki **skolko stoit**? 'ne kadar duruyor?' ifadesi aynen aktarılmıştır. Bunun yanında **kaçadan**? 'Kaça / ne kadar?' ifadesi de kullanılmaktadır.

Kırg. Bul kaç turat? Rus. Skolko eto stoit? 'Bu ne kadar duruyor?' Türk. 'Bu ne kadar / kaç? / kaç para?'

Kırg. Artı kim? Rus. Kto posledniy? 'Sonuncu kim?' Türk. 'Sıra kimde?'

III.6. Telefon Görüşmelerinde Kullanılan İfadeler

Telefon görüşmeleri sırasında sorulan sorular ve onlara verilen cevaplarda şahıs zamiri yerine Rusçada **eto** 'bu' işaret zamiri gibi Kırgız Türkçesinde **bul** kullanılır:

Kırg. Allo, bul kim? Rus. Allo, eto kto? 'Alo, bu kim?' Türk. 'Alo, kimsiniz?'

Kırg. Bul Maral. Rus. Eto Maral. 'Bu Maral.' Türk. 'Ben Meral.'

Kırg. Allo, Mayram bul senbi? Rus. Allo, Mayram eto tı? 'Alo, Mayram bu sen mi?' Türk. 'Alo, Bayram, sen misin?'

Kırg. Trubkanı koybosonuz. Rus. Ne kladite pojaluysta trubku. 'Lütfen telefon ahizesini koymayın.' Türk. 'Lütfen telefonu kapatmayın.'

III.7. Öbür İfadeler

Kırgız Türkçesinde günlük hayatta devamlı olarak kullanılan ve Rusçadan birebir aktarma yoluyla ortaya çıkan öbür ifadeler aşağıda verilmiştir:

Kırg. süt menen çay Rus. çay s molokom 'süt ile çay' Türk. 'sütlü çay'

Kırg. et menen samsa Rus. samsa s myasom 'et ile samsa' Türk. 'etli börek'

Kırg. marşrutkaga otur- Rus. sest na marşrutku 'dolmuşta oturmak' Türk. 'dolmuşta binmek'

Kırg. oformit et- Rus. oformit 'işlem yapmak' Türk. 'işlem yapmak' (İO: 584)

Kırg. zvonit et- Rus. zvonit 'çalmak, aramak, telefon açmak' Türk. 'aramak, telefon açmak' (İO: 290).

IV. SONUÇ

Kırgızlar, uzun yıllar tarihî ve siyasi gerekçeler sebebiyle Ruslarla sıkı bir temas içinde bulunduğu için onlardan çok sayıda kelime ve ifade benimsemişlerdir. Kırgız Türkçesine Ekim Devrimi'nden önce Rusçadan alınan kelimeler konuşma aracılığıyla girmiştir. Bu kelimelerin telaffuz edildiği şekiller Kırgız Türkçesinin dil bilgisi kurallarına veya ağız özelliklerine uygun olarak ses değişmelerine uğramıştır. Bu sebeple kelimelerin Rusçadan girdiği ilk bakışta anlaşılmamaktadır.

Kırgız Türkçesine Rusça yoluyla girmiş olan Almanca, Fransızca, İtalyanca ve öbür batı kökenli kelimelerin ses yapısında da bu tür değişmeler görülmektedir. Ekim Devrimi'nden sonra ise alıntı kelimeler hem konuşma hem de yazılı kaynaklar aracılığıyla benimsenmiştir.

Rusça üzerinden alınan batı kökenli kelimeler de Rusça imlayla yazılıyordu. Bu alıntı kelimeler günümüzde de kullanılmağa devam etmektedir.

Kırgız Türkçesinde sayısı oldukça fazla olan anlam aktarmaları günlük konuşma dilinde sıkça kullanılmaktadır. Bu ifadelerin yanında mantık bakımından Türkçeye özgü kullanılışları da vardır. Günümüzde Rusçanın etkisi biraz azalmış gözükse de hâlâ önemli ölçüde devam etmektedir.

KISALTMALAR

Alm. : Almanca	M : МУКАМБАЕВ
Ar. : Arapça	Pol. : Polonya dili (Leh Dili)
Azer. : Azerbaycan Türkçesi	Rus. : Rusça
ET : Eski Türkçe	Tat. : Tatar Türkçesi
Far. : Farsça	Tuv. : Tuva Türkçesi
Fr. : Fransızca	Türk. : Türkçe
İtal. : İtalyanca	Türkm. : Türkmen Türkçesi
K : КАРАСАЕВ	Şor. : Şor Türkçesi
Kırg. : Kırgız Türkçesi	Ф : ФАСМЕР
КТТС : Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү	Ю : ЮДАХИН
Lat. : Latince	Yun. : Yunanca

KAYNAKÇA

GEMALMAZ, Efrasiyap: *Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler): III. Cilt*, İstanbul 1995, 6+382 s.+7 Hrt. Türk Dil Kurumu Yayını.

- ÖZEREN, Mehmet: "Kırgız Türkçesindeki Rusça Alıntı Sözcükler ve Bu Sözcüklerdeki Ünsüz Olayları": *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks Vol. 2, No. 2 (2010): 227-241. ss.*
- ÖZTÜRK, FARUK: "Kırgız Sözlükçülüğünde Husein [Karasayeviç] Karasayev Ve Konstantin [Kuzmiç] Yudahin'in Yeri The Place Of Husein [Karasayevich] Karasayev And Konstantin [Kuzmich] Yudahin in Kyrgyz Lexicography": *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. ISSN: 1308-2140 Volume 7/4 Fall Aralık 2012, II. cilt Prof. Dr. Mehmet AYDIN Armağanı: 2643-2654. ss.*
- ÖZTÜRK, Faruk: "Kırgızca Yazım Kılavuzları-İki ve Çok Dilli Sözlükler Кыргызские Орфографические Словари Двухязычные И Многоязычные Словари Кыргыз Orthographic Dictionaries-Bilingual And Multilingual Dictionaries": *The Journal of Academic Social Science Studies JASSS International Journal of Social Science Volume 6 Issue 6, Lorient-FRANCE 15.06.2013 ISSN: 2147-2971, 915-944. ss.*
- ŞÜKÜN, Ziya: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencine-i Güftar Ferhengi Ziya: İstanbul 1944, I; 1947, II; 1951 III, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.*
- YUDAHİN, K. K.: *Kırgız Sözlüğü: Cilt: I (A-J), Çeviren: Abdullah TAYMAS, Ankara 1945, XVI+376 s. Türk Dil Kurumu Yayını; Cilt: II (K-Z), Çeviren: Abdullah TAYMAS, Ankara 1948, +XVII-XXIII s. Türk Dil Kurumu Yayını 809.*
- БАСКАКОВ, Н. А.: "Развитие языков и письменности народов СССР": *Вопросы языкознания № 3 Май-Июнь: Москва 1952, с. 19-44 Издательство академии наук СССР. [BASKAKOV, N. A.: "Razvitiye Yazıkov i Pismennosti Narodov SSSR": Voprosı Yazıkoznaniya № 3 May-İyun: Moskva 1952, s. 19-44 İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR.]*
- ВАСИЛЬЕВ, А. И. - МУСАЕВ, С.: *Кыргызча-орусча сүйлөшмө ~ Русско-киргизский разговорник: Фрунзе 1989, 192 б. "Мектеп" басмасы. [VASILYEV, A. İ. - MUSAYEV, S.: Kirgızça-Orusça Razgovornik ~ Russko-Kirgızskiy Razgovornik: Frunze 1989, 192 s. "Mektep" basması.]*
- ДЫЙКАНОВ, Карбоз: *Имя существительное в киргизском языке: Фрунзе 1955, 104 с. Типография Академии наук Кирг. ССР. [DIYKANOV, Karboz: İmya suşçestvitelnoye v Kirgızskom Yazıke: Frunze 1955, 104 s. Tipografiya Akademii Nauk Kirg. SSR.]*
- История кыргызов и Кыргызстана: отв. редактор: В. ПЛОСКИХ: Бишкек 1998, 344 с. ИлиМ: [İstoriya Kirgızov i Kirgızstana: отв. redaktor: V. PLOSKİH: Bişkek 1998, 344 s. İlim.]*
- КАРАСАЕВ, Хусаин: *Камус наама: Араб, Иран, монгол, орус тилдеринен оошуп келген жана көөнөргөн сөздөр: Бишкек 1996, 856 б. "Шам" басмасы. [KARASAYEV, Husain: Kamus Naama: Arab, İran, Mongol, Orus Tillerinen Ooşup Kelgen sana Köönörgön Sözdör: Bişkek 1996, 856 s. "Şam" Basması.]*
- КЫРГЫЗ ТИЛИНИН ТҮШҮНДҮРМӨ СӨЗДҮГҮ: редакторлор: Э. АБДУЛДАЕВ - Д. ИСАЕВ: Фрунзе 1969, "Мектеп" басмасы. [*Kirgız Tilinin Tüşündürtmө Sөzdүgү:*

- Redaktorlor: E. ABDULDAYEV - D. İSAYEV: Frunze 1969, 775 s. "Mektep" Basması.]
- МУКАМБАЕВ, Жээмбай: *Кыргыз тилинин диалектологиялык сөздүгү*: Бишкек 2009. [МУКАМБАЕВ, Сеембай: *Kırgız Tilinin Diyalektologiyalık Sözdüğü*: Bişkek 2009.]
- ОРУЗБАЕВА, Б. О.: "Киргизский язык": *Языки мира: Тюркские языки (отв. редактор: Э. Р. ТЕНИШЕВ)*: Бишкек 1997, стр. 286-298 Издательский Дом "Кыргызстан". [ORUZBAYEVA, B. O.: "Kırgızskiy Yazık": *Yazıkı Mira: Tyurkskiye Yazıkı (otv. redaktor: E. R. TENİŞEV)*: Bişkek 1997, s. 286-298 İzdatelskiy Dom "Kırgızstan".]
- Русско-кыргызский разговорник*: сост. Ю. ИВАНОВ - Р. БЕКТУРОВА: Бишкек 2009, 310 с. Раритет Инфо. [*Russko-Kırgızskiy Razgovornik*: sost. Yu. İVANOV - R. BEKTUROVA: Bişkek 2009, 310 s. Raritet İnfo.]
- РЯСЯНЕН, М.: *Материалы по исторической фонетике тюркских языков*: Москва 1955: 221. с. Издательство иностранной литературы. [RÄSÄNEN, M.: *Materialı po İstoriçeskoı Fonetike Tyurkskih Yazıkov*: Moskva 1955, 221 s. İzdatelstvo İnostrannoy Literaturı.]
- ФАСМЕР, М.: *Этимологический словарь русского языка*: Москва 1964, I; 1967, II; 1971, III; 1973, IV, Издательство "Прогресс". [FASMER, M.: *Etimologiçeskiy Slovar Russkogo Yazıkı*: Moskva 1964, I; 1967, II; 1971, III; 1973, IV, İzdatelstvo "Progress".]
- ЮДАХИН, К. К.: *Киргизско-русский словарь*: Москва 1940, 576 с. Государственное издательство иностранных и национальных словарей. YUDAHİN, K. K.: *Kırgızsko-Russkiy Slovar*: Moskva 1940, 576 s. Gosudarstvennoye İzdatelstvo İnostrannıh i Natsionalnıh Slovarey.
- ЮДАХИН, К. К.: *Киргизско-русский словарь*: Москва 1965, 973 с. Издательство "Советская Энциклопедия". [YUDAHİN, K. K.: *Kırgızsko-Russkiy Slovar*: Moskva 1965, 973 s. İzdatelstvo "Sovetskaya Entsiklopediya".]
- ЮДАХИН, К. К.: *Киргизско-русский словарь: В двух книгах: Около 40000 слов: 1 Книга А-К*: Фрунзе 1985, Главная редакция Киргизской советской энциклопедии, 504 с.; *Киргизско-русский словарь: В двух книгах: Около 40000 слов: 2 Книга L-Ya*: Фрунзе 1985, Главная редакция Киргизской советской энциклопедии, 480 с. [YUDAHİN, K. K.: *Kırgızsko-Russkiy Slovar: V Dvuh Knigah: Okolo 40000 Slov: 1 Kniga A-K*: Frunze 1985, Glavnaya Redaktsiya Kırğızskoy Sovetskoy Entsiklopedii, 504 s.; *Kırgızsko-Russkiy Slovar: V Dvuh Knigah: Okolo 40000 Slov: 2 Kniga L-Ya*: Frunze 1985, Glavnaya Redaktsiya Kırğızskoy Sovetskoy Entsiklopedii, 480 s.]
- ЮДАХИН, К. К.: *Киргизско-русский словарь*: Бишкек 1999, 976 с. "Шам" басмасы. [YUDAHİN, K. K.: *Kırgızsko-Russkiy Slovar*: Bişkek 1999, 976 s. "Şam" Basması.]
- ЯЗЫКИ НАРОДОВ СССР: II ТОМ: ТЮРКСКИЕ ЯЗЫКИ*: Москва 1966, 530 с. Издательство "Наука". [YAZIKI NARODOV SSSR: II TOM: TYURKSKİYE YAZIKI: Moskva 1966, 530 s. İzdatelstvo "Nauka".]